

**Verslag van Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu (COVM)
Luchthaven Leeuwarden, 60e vergadering, 21 november 2022,
16.00 uur – 18.00 uur**

Aanwezig:

Dhr. D. Hoogland Dhr. S. Slotegraaf	Gedeputeerde Provincie Fryslân (voorzitter) Provincie Fryslân
Mevr. S. Dagdelen Mevr. M. Raatjes	Rijksvastgoedbedrijf Rijksvastgoedbedrijf
Dhr. Lt. Kol A.J.P. Hardenbol Dhr. Lt. Kol .D.F. Helmhout Dhr. Maj. J. van Weelderen Dhr. E. Kwast Dhr. Van Deventer Mevr. Maj. M.A. Molema Dhr. Maj. J. van Weelderen	Commando Luchtstrijdkrachten bureau Geluidhinder Hoofd Bureau Geluidhinder, zonering en rapportering Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersleiding Beleidsadviseur vastgoed Defensie Commandant vliegbasis Leeuwarden Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Sectie Communicatie Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersleiding
Mevr. T. de Groot	Friese Milieufederatie
Dhr. A. den Drijver Dhr. A. Bennen Dhr. G.F.J. Veldman Mevr. A. van Beek	Adviseur stuurgroep Geluidsmmeetnet Voorzitter gebruikersgroep Geluidsmmeetnet Vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden Plaatsvervangend vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden
Mevr. B. van Zandberg Mevr. A. Boersma Dhr. J. van Dam	Wethouder Tytsjerksteradiel Vertegenwoordiger omwonenden Tytsjerksteradiel Vertegenwoordiger omwonende Wyns/Bartlehiem
Dhr. A.J. Soepboer Dhr. L. Woudstra Dhr. S. van der Velde	Wethouder Noardeast-Fryslân Gemeente Noardeast-Fryslân Plaatsvervangend vertegenwoordiger omwonenden Noardeast Fryslân
Dhr. J. Dijkstra (voorzitter) Dhr. G. Hooiring Dhr. G. Verf	Wethouder Waadhoeke Adviseur gemeente Waadhoeke Vertegenwoordiger omwonenden Waadhoeke
Dhr. F.J.R. Faber Dhr. H. de Haan Dhr. G. Hiemstra	Wethouder Súdwest-Fryslân Wethouder Leeuwarden Vertegenwoordiger omwonenden Súdwest-Fryslân

1. Opening

De **voorzitter** opent de vergadering om 16.00 uur. De agenda wordt vastgesteld.

2. Mededelingen /Eventuele aanvullingen op de agenda

2.1 Nieuwe leden

De **voorzitter** geeft aan dat er een aantal nieuwe leden aanwezig zijn en heet deze van harte welkom. De wethouders **Soepboer, Van Zandbergen** zijn nieuw, tevens de heren **Van Dam** en **Hooiring** en mevrouw **De Groote** zijn nieuw aanwezig.

De heer **Hardenbol** en **Kwast** zijn vandaag voor het laatst aanwezig. De heer **Hardenbol** zal worden vervangen door de heer **Helmhout**. De heer **Hardenbol** en **Kwast** worden hartelijk bedankt voor hun inzet.

2.2 Berichten van verhindering

Mevrouw **Van Zandbergen** is verhinderd haar vervanger is vandaag de heer **Hooiring** en de heer **Dijkstra** sluit later aan.

2.3 Overige mededelingen

Staatssecretaris **van der Maat** komt op 20 januari 2023 naar Fryslân.

3. Suggesties voor te bespreken onderwerpen

De heer **Van Deventer** zou graag tijdens de voorjaarsvergadering nader uitleg willen geven over de procedures van de MQ9 en ziet deze graag op de 61^e agenda opgenomen worden als agendapunt.

De heer **Van der Velde** noemt het bespreken van de wijziging van de luchtruim- en vliegprocedures en wat de positie van de provincie Friesland wordt om de balans te vinden tussen stakeholders en initiatiefnemers.

4. Inventarisatie gesprekspunten publiek

- Mevrouw **Inberg** wil inspreken bij punt 6 en punt 11.
- De heer **Tanahatoe** wil inspreken over de woningbouw plannen en de nadere ontwikkelingen nabij vliegbasis Leeuwarden.
- De heer **Nieuwsma** wil vanuit het Plaatselijk Belang Stiens iets inspreken over gezondheidsaspecten.

De heer **Tanahatoe** wil inspreken over de woningbouw plannen en de wensen rond het AZC nabij de vliegbasis.

De heer **Tanahatoe** vertegenwoordigt de initiatiefgroep Bewoners Troelstraweg en omgeving. Aan de rand van vliegbasis Leeuwarden worden 72 woningen gebouwd. Als dit groene buffergebied bebouwd wordt, dan kan dit in meerdere opzichten een nieuw spanningsveld creëren. Ook de nieuwe bewoners hebben recht op een verantwoord leefmilieu en een blijvend leefbare woonomgeving.

Gevraagd wordt aan de COVM en de Minister van Defensie om een standpunt en/of advies uit te spreken ten aanzien van dit genomen besluit door het gemeentebestuur van Leeuwarden, dat aansluit bij hun missie: het zorgdragen van balans in de omgeving met oog op leefbaarheid en gezondheid. Hij constateert dat de commandant gecorrigeerd is door de staatssecretaris. De heer **Kwast** geeft aan dat er twee brieven vanuit het ministerie aan de gemeente zijn gestuurd. De belangrijkste brief was ondertekend door de staatssecretaris. De eerste brief was namens de staatssecretaris ondertekend, maar deze had de brief niet gezien. Daar is intern niet goed mee omgegaan. Er is dus geen sprake dat de commandant door de staatssecretaris naar rechts gericht is.

De heer **De Haan** geeft aan dat de gemeente Leeuwarden bezig is om voor veel verschillende doelgroepen huisvesting te vinden, waaronder het nieuwe AZC waarvoor

locatie TUIN in beeld is. Daar spelen veel politieke en maatschappelijke discussies, die moeten landen in een zorgvuldige procedure. In dat proces wordt de discussie gevoerd over de balans tussen al die aspecten, ook met mensen uit de omgeving.

De **voorzitter** heeft aangegeven dat dit punt niet op de agenda staat en een grijs gebied is. De heer **Tanahatoe** benoemt de voortgangsbrief PAMV uit agendapunt 9, waarin onder andere staat dat het beleid onderzocht wordt op gemiddelde geluidsbelasting en vooral gericht is op het beperken en reguleren van woningbouw in geluidsbelastgebied om nieuwe gehinderden te voorkomen.”

5. Verslag vorige vergadering

Vanwege het belang van communicatie voor burgerbegrip, ziet de heer **Van der Velde** zijn vraag van de vorige week over communicatie en voorlichting graag beantwoord. Mevrouw **Molema** benoemt dat er diverse kanalen gebruikt worden om te informeren. Het is aan een lokale krant of omroep om te bepalen waar zij over willen schrijven, maar ze werken samen en zijn ermee bezig.

De heer **Veldman** vraagt over de laatste alinea van punt 5 over de vergaderstructuur wie wat doet om de procedure in gang te zetten. De heer **Kwast** legt binnenkort aan de staatssecretaris een voorstel voor om alle COVM's te evalueren. Begin volgend jaar zal de voorbereiding van zo'n evaluatie plaatsvinden, dit is dus opgepakt en er wordt aan gewerkt.

De **voorzitter** stelt het verslag vast.

6. Klachtenafhandeling

Mevrouw **Inberg** stelt dat aantal klachten in een half jaar is opgelopen tot dik 600. Mede naar aanleiding van het kamerdebat over de aanschaf van JSF's en reapers van 4 juli 2022, waarin niet gesproken is over uitstoot, overlast en klachten van omwonenden, doet zij nogmaals het verzoek om deze klachten door te geven aan de inspectie Leefomgeving en Transport, de gemeenteraden en de Vereniging Friese Gemeenten en ze daadwerkelijk af te handelen.

De heer **Helmhout** geeft aan dat zij per kwartaal rapportages laten opmaken. In Q1 volgend jaar gaan zij met luchtbasis Volkel om de tafel zitten om de klachtanalyses te verdiepen zodat de rapportages naar de commandant kunnen voor sturing. Mevrouw **van Beek** vraagt wat voor mevrouw Inberg een goede manier is om klachten af te handelen.

Mevrouw **Inberg** vindt de vertragingstechnieken verbazend en beschamend. Er is al vaak aangegeven hoe klachtenafhandeling kan plaatsvinden. Het hoort naar de inspectie te gaan, afgehandeld te worden en ook in de klachtenverslagen van de (omliggende) gemeenten te staan. De gemeente Leeuwarden heeft een klachtenverslag met hooguit 200 klachten, daar zitten die 600 klachten die binnen hun wijken ligt helemaal niet in. De heer **Van der Velde** maakt als burgervertegenwoordiger een klein verslag op, waarin de cijfers naar voren komen. Vorig jaar waren er een recordaantal klachten, dit jaar is er nog maar één. Men is zich bewuster van de oorlog in Oekraïne en de functie van de luchtbasis. Desalniettemin blijft de evaluatie van de gezondheid voor de COVM belangrijk.

De heer **Verf** geeft aan dat klachten kunnen helpen bij het verbeteren van kwaliteit. De inspectie en gemeenten moeten natuurlijk inzicht hebben in de klachten, maar het eruit halen van de trends kan beter gedaan worden door de COVM en de omgeving. De werkgroep Klachten is door onderbemanning een jaar lang niet actief geweest, maar wordt weer geactiveerd op initiatief van de heer Dijkstra. De werkgroep hoopt over een maand een afspraak te kunnen maken om de klachten door te nemen en te kijken naar de maandrapportages. De heer Verf geeft aan dat er in de eerste drie kwartalen van dit jaar zo'n 1000 klachten zijn binnengekomen, hij verwacht dit laatste kwartaal nog zo'n 500 klachten (internationale oefening en avondvliegen). Het totaal van 1500 klachten zijn er 500

minder dan vorig jaar, maar alsnog te hoog, rekening houdend dat er geen wapeninstructeursopleiding en een halve WIC is gehouden.

De heer Soepboer geeft aan dat er een klachtenlijn gesloten zou zijn vanwege onverstaanbare Friezen. Hij vraagt om opheldering en in hoeverre Friezen in hun moedertaal klachten kunnen melden. De heer **Helmhout** geeft aan dat dit een misverstand is en dat intern wordt uitgezocht. Er wordt altijd al gewerkt met drie antwoordapparaten, die goed worden afgeluisterd. Iedereen wordt teruggebeld. Er is nog nooit een misverstand ontstaan, omdat iemand Fries sprak. Het wordt altijd goed opgelost.

7. Terugkoppeling Workshop Ke/Lden

De heer **Kwast** vertelt dat op 19 september er een workshop gehouden is waar alle COVM's voor zijn uitgenodigd. Er bestaat geen vaste formule voor de omrekening van Ke naar Lden. Dat roept vragen op over de uitgangspunten die worden gebruikt voor het omrekenen van Ke naar Lden. De bescherming van burgers en het operationeel functioneren van de vliegbasis mogen niet achteruit gaan. In januari vindt een vervolgbijeenkomst plaats waar de gehanteerde rekentechniek wordt toegelicht. Begin volgend jaar komt het te wijzigen Besluit Militaire Luchthaven in concept gereed. Dat BML regelt nu dat er in Ke gerekend wordt, maar men wil over naar Lden. Dat besluit wordt via een internetprocedure aan een breder publiek voorgelegd. De vragen van provincie Friesland zijn over het hoofd gezien. Hij zal deze alsnog bekijken en beantwoorden. De heer **Verf** geeft aan dat het merendeel van de vragen van de heer **Veldman** en hem positief beantwoord is. Hij wijst op het belang dat de toezeggingen worden waargemaakt.

8. Geluidsmmeetnet vliegbasis Leeuwarden

8.1 Werkzaamheden Stuurgroep

Er is een memo gestuurd met de hoofdonderwerpen die aan bod geweest zijn. Hierover zijn geen vragen.

8.2 Werkzaamheden Auditcommissie

Mevrouw **Inberg** geeft aan dat in de rapportage van de Auditcommissie een overzicht staat van de piekbelastingen. Dit is zorgelijk. Er zijn met regelmaat grote uitschieters tot 120 decibel. Dat is qua gezondheidsonderzoek onrustbarend. Er wordt vanuit defensie verwarrende informatie gegeven. In juni is er vanuit bureau Adecs een evaluatie van het luchthavenbesluit van vliegbasis Leeuwarden geweest, waarin staat dat qua bescherming van de omgeving de onderwerpen piekgeluid en externe veiligheid slecht gekwalificeerd zijn. Er is onvoldoende bescherming voor de omgeving en het bureau adviseert dat er acties moeten worden ondernomen. Mevrouw vraagt of de Auditcommissie met deze conclusies naar de staatssecretaris en het ministerie gaat.

De heer **Veldman** stelt dat de taak van de Auditcommissie is om te zien hoe het geluidsmmeetnet werkt, wat de uitkomsten daarvan zijn en hoe die uitkomsten gebruikt kunnen worden richting zowel de omwonenden als Defensie. De Auditcommissie en het COVM hebben niet de mogelijkheden om zaken af te dwingen. Via overleg wordt gekomen tot de best mogelijke optie voor wat gewenst én mogelijk is, om het maximale te behalen. Wat niet lukt, is het beperken van de piekbelasting, wat de oorzaak is van vele klachten. Er ligt wettelijk gezien geen grens. Dat wordt wel geprobeerd. In hoeverre dat haalbaar is, dat moet in overleg worden afgestemd. Er wordt aan gewerkt.

Mevrouw **Inberg** stelt dat de Stuurgroep de motie Eisink moet uitvoeren, maar dat de Auditcommissie niet zo uitvoeringsgericht is als nu wordt gezegd. De Auditcommissie meet zich waardeoordelen aan. De Stuurgroep, die betaald wordt door Defensie, met de heer Drijver als leiding heeft een sterke binding met de Auditcommissie.

De heer **Veldman** neemt de aanmoediging om hier iets mee te doen ter harte. De Auditcommissie is een belangrijke commissie, die de COVM kan voorzien van voldoende informatie en adviezen.

Er wordt in de rapportage ook gesproken over de meetlocaties, waar de Auditcommissie mee bezig is. Er wordt vooruitgelopen op een mogelijke herziening van isolatie van

woningen. Daar worden frequentiemetingen voor gedaan. Gesprekken met de basiscommandant worden genoemd, gemeten en berekende geluidswaarden worden vergeleken. En er wordt een nieuw lid verwelkomd.

De heer **Dijkstra** benoemt dat hij de woningisolatie eerder onder de aandacht heeft gebracht middels een motie vanuit de gemeenteraad. Dit is een belangrijk punt, landelijk gezien door Eisink, maar ook lokaal maakt men zich hier ernstig zorgen om. Hij is benieuwd hoe ver men daarmee is en wanneer een plan van aanpak kan worden verwacht. De heer **Veldman** geeft aan dat er binnen de Stuurgroep een plan van aanpak is. Eerst wordt bekeken of de oude isolatie nog voldoet, en zo niet, wat er moet gebeuren, en hoe de isolatie gecontroleerd wordt. Het geluidsspectrum van de F-35 wordt vergeleken met die van de F-16 middels een speciale meetlocatie. Half oktober is die informatie verzameld, het NLR kijkt nu of er voldoende gegevens over de F-35 zijn. In februari komen de resultaten van het NLR en wordt de volgende stap genomen om maatregelen te treffen.

8.3 Werkgroep Luchtkwaliteit

De heer **Verf** geeft dat in maart is gestart met fijnstofmetingen voor de luchtkwaliteit in Noord-Nederland. Het resultaat viel mee. Tijdens starten of landen van de vliegtuigen gaven de metingen geen extra deeltjes aan. Bij de A31 wel en in de dorpen op momenten dat er niet gevlogen is ook. Dat kan duiden op invloed van wegverkeer en houtstook. Er is een nieuwe voorzitter gevonden voor de werkgroep. De heer **Hardenbol** vertrekt bij Defensie, een opvolger voor in de werkgroep is nog niet gevonden. De werkgroep stelt voor om, als er over een maand nog niemand gevonden is, vanuit de COVM een brief te schrijven aan de staatssecretaris van Defensie. De heer **Hardebol** zegt toe te zullen zorgen voor een vertegenwoordiger vanuit Defensie.

9. Gezondheid

De heer **Nieuwsma** is voorzitter van Plaatselijk Belang Stiens. Stiens ligt onder de aanvliegroute van luchtbasis Leeuwarden. De heer vraagt aandacht voor de gezondheidsaspecten, -klachten en -schade door geluidsbelasting en verontreiniging vanuit de vliegbasis Leeuwarden. Hij vraagt naar de stand van zaken omtrent het gezondheidsonderzoek en naar hoe het dorp Stiens daarin meegenomen wordt.

De heer **De Haan** geeft aan dat er vanuit de gemeente Leeuwarden aandacht aan gegeven is. Er is een te kleine populatie om wetenschappelijk onderzoek te doen. De zorg wordt nog altijd gedeeld. Vanuit Leeuwarden wordt gekeken of er een gezondheidsonderzoek kan worden opgezet, dat vergt nadere verkenning.

De heer **Kwast** geeft aan dat Defensie eerder positief gereageerd heeft op de uitnodiging van de gemeente Leeuwarden om te participeren in dat onderzoek. Er is ook melding gemaakt van de evaluatie van het luchthavenbesluit. Er komt binnenkort een reactie op de aanbevelingen, met speciale aandacht voor piekbelasting en externe veiligheid. Mocht het tot een onderzoek door de gemeente Leeuwarden komen, dan hoopt Defensie om aansluiting te vinden bij wat de gemeente doet om de krachten te bundelen en zo tot betere resultaten te komen. De heer **De Haan** onderschrijft dat. De heer **Nieuwsma** vraagt om de dorpen daar ook bij te betrekken, wat wordt bevestigd.

9.1 Belevingsonderzoek geluid hinder slaapverstoring luchtvaart 2020

Het belevingsonderzoek is ter informatie. Het onderzoek is bijgevoegd. De heeft **Verf** licht toe, in juli 2022 is de gezondheidsmonitor van de GGD 2020 uitgekomen. Voor de COVM van belang om kennis te nemen van wat omwonenden van de vliegbasis hebben aangegeven over de ervaren geluidshinder en slaapverstoring.

In het rapport is te lezen dat meer hinder werd ervaren door vliegverkeer dan bij de vorige monitor, vier jaar geleden. Het aantal ernstig gehinderden is groter, door de activiteiten van de vliegbasis Leeuwarden, niet alleen in de dorpen vlakbij de basis maar ook in een veel groter gebied er om heen dan bij de vorige monitor.

De invloed van de F-35 was ten tijde van deze monitor nog gering. Die vloog beperkt in 2020. Het is daarom ook interessant om te kijken naar een meer recent onderzoek, zomer 2021, van bureau Kien in opdracht van Omrop Fryslan. Dat wees op een sterk doorgaande stijging van het aantal ernstig gehinderden. We bespraken dit eerder uitvoerig in de COVM.

De WHO adviseert, om nadelige gezondheidseffecten te verminderen of te voorkomen, om overdag niet meer geluid te maken dan 45 Lden. Hoe jammer het ook is, dat is een situatie die we in onze regio niet kunnen bereiken. Vorige keer spraken we immers over een Lden contour van 61 op de 35 Ke contour. Een heel groot verschil met de Lden 45.

Maar het verplicht ons wel om beleid te maken op vermindering van de hoeveelheid geluid en op de ervaren hinder. Het is doelstelling nummer 1 van deze commissie.

Het is daarom interessant om te zien wat de GGDen adviseren. Op pag 48 en 49 geven ze een flink aantal aanbevelingen. Het is verrassend te constateren dat een groot deel van die aanbevelingen in onze regio onderwerp van gesprek zijn. Denk aan het lopende onderzoek om de geluidshinder van de F-35 te beperken, het onderzoek om de geluidsisolatie zo nodig te verbeteren, communicatie over het aantal vliegbewegingen, het geluidsmetnet, voorlichting aan bewoners en bewoners betrekken bij het nemen van beslissingen.

Wat m.i. nog te weinig of geen aandacht krijgt is het advies van de GGDen om een leefbaarheidsfonds in te stellen waarmee lokale initiatieven geholpen kunnen worden om de leefbaarheid en gezondheid van de bevolking positief te beïnvloeden.

Mijn vraag aan Defensie is of ze bereid is om deze aanbeveling verder uit te werken, uiteraard in goed overleg met gemeenten, provincie, omwonenden en evt GGD Fryslan.

Mijn voorstel zou zijn om niet alleen naar een leefbaarheidsfonds te kijken, maar ook naar andere maatregelen die de leefbaarheid en gezondheid kunnen bevorderen.

Ik hoop dat Defensie deze handschoen voortvarend wil oppakken.

De heer **Kwast** lijkt het handig om punt 9.2 en 9.1 om te wisselen. Hij geeft aan dat uit het onderzoek niet alleen fijne onderzoeken kwamen, maar heeft toch als Defensie besloten mee te doen met een langer lopende monitoring van de I&W. Dit kan gevolgen hebben, er zal worden gevraagd wat er met het onderzoek gedaan wordt. Er wordt al aan gewerkt, door andere vliegpatronen, door aanpassing van het gebruik van het toestel en het isolatie. Zo wordt gewerkt aan, waar mogelijk, minder verstoring en optimalisatie om de hinder te verminderen. De heer van Deventer geeft aan om naast de overlast ook iets terug te doen, zoals het terugplaatsen van bomen en optredens van het luchtmacht orkest.

De heer **Kwast** geeft aan dat de aanbevelingen uit de monitor bekeken zullen worden. Leefbaarheidsfonds wordt landelijk gehoord, de situatie hier is niet uniek. De heer vraagt om consideratie. Daar waar Defensie vanwege het isolatieonderzoek voor een behoorlijke extra financiële opgave, bijvoorbeeld door subsidies voor isolatie door de komst van de F35 kan komen te staan, stelt hij voor het stapsgewijs te doen. Het resultaat van het isolatieonderzoek verwacht hij de eerste helft van 2023. Hij geeft aan dat niet aan alle wensen tegelijkertijd gedaan kan worden. De heer **Kwast** begrijpt dat het gefaseerd zal moeten en vraagt om dit onderwerp op het aandachtlijstje van de COVM te plaatsen om samen stappen te blijven zetten.

9.2 Voortgangsbrief PAMV en onderzoeken vliegtuigengeluid 11/06

De heer **Kwast** geeft aan dat meegedaan wordt aan het belevingsonderzoek. De heer Hardenbol is betrokken op het ministerie van I&W bij de voortgang van het onderzoek. Gekeken wordt naar de resultaten van hun onderzoek om te komen tot verbeteringen. Defensie loopt op het gebied van het op afstand plaatsen van het beheer van de geluidsnetten voor op andere velden.

10. Evaluatie Luchthavenbesluit

De heer **Kwast** geeft aan dat binnenkort verwacht wordt de reactie aan de staatssecretaris voor te leggen. De reactie volgt, waarschijnlijk voor de volgende COVM-vergadering. Piekgeluid en externe veiligheid krijgen daarin de aandacht.

De heer **Verf** merkt op dat naast de twee zwakke punten er ook een aantal neutrale punten staan waarvan de ontwikkeling gevolgd moet worden. Hij vraagt om ook deze punten op het aandachtlijstje van de COVM te plaatsen, zodat hierop teruggekomen wordt.

11. Omgevingsvergunning en de Wet Natuurbescherming

Mevrouw **Inberg** geeft aan dat er twee beroepsschriften zijn ingediend tegen de Wet Natuurbescherming, omdat uitstoot en geluid niet geregeld worden. De verweerschriften zijn een jaar later nog niet ingediend door Defensie. Zij vraagt om toelichting. Mevrouw **De Groote** sluit zich hier namens de Friese Milieufederatie bij aan.

De heer **van Deventer** geeft aan dat door Milieudefensie en Stichting Groene Ster Duurzaam bezwaar is aangetekend. Defensie heeft zich als derde partij gemeld. De zittingsdatum is nog niet bekend. Dan is het aan de uitspraak van de rechter. Het concept ontwerpbesluit van de Omgevingsvergunning is ingediend bij ILT. De publicatie wordt januari 2023 verwacht. Volgend COVM wordt de stand van zaken weergegeven.

12. Informatie over het gebruik van de vliegbasis

Er is lokaal gevlogen en getraind met F-35. Ook met MQ9, dat gebeurde op Curaçao. In de zomerperiode was het rustiger in verband met vakanties. In oktober zijn er F-22's en F-35's en F-15's van de Amerikanen op bezoek gehad. Toen is wat meer gevlogen. Het trok ook veel bekijks. Dit was een goede training. Een aantal van de F-5's van vliegbasis Leeuwarden zijn in Italië geweest. Momenteel zijn de nachtvliegweken. In januari, februari en maart zijn ook nachtvliegweken. Dat wordt doorgegeven aan de omwonenden.

In februari en maart 2023 wordt gestart met de baanrenovatie. Het is dan een klein half jaar rustig rondom de vliegbasis. De ambulancehelikopter blijft vliegen.

Fase 1 van het onderzoek naar andere vluchtprofielen door het NLR is afgerond. De computermodellen die voorspellen hoeveel geluid er wordt gemaakt is vergeleken met echte vluchten. Dat model is betrouwbaar genoeg gebleken om te gaan puzzelen aan andere vluchtprofielen. Daar wordt nu aan gewerkt. Zodra Fase 2 is afgerond, wordt dit gevolgen in de simulator. Daarna wordt gevlogen in het vliegtuig om te meten of er daadwerkelijk wordt opgeleverd wat gedacht wordt.

Er zijn tips ontvangen vanuit de Auditcommissie namens de dorpsraden en -belangen. De ideeën zijn besproken met een groep vertegenwoordigers. De reactie van Defensie is schriftelijk gedeeld met de dorpen. Een idee was om niet te vliegen wanneer de scholen uit zijn. De scholen zijn op verschillende tijden uit, dus nu wordt door de dorpen gekeken of zij tot één verzoek kunnen komen. Een tweede idee was om rekening te houden met evenementen. Specifieke momenten zijn opgevraagd, zodat dat voor 2023 rekening mee gehouden kan worden. Een ander voorstel was om de vliegers uit te leggen hoe belangrijk het is om zich aan de procedure te houden. De vliegers worden jaarlijks bij elkaar gebracht voor een vliegveiligheidsdag, ook ten aanzien van de geluid en omgeving. Ook met de vliegers wordt de dialoog over hun gedrag en hun invloed daarvan op de omgeving aangegaan.

De heer **Veldman** geeft aan dat geconstateerd is dat alle scholen in de omgeving om 14.00 uur uit zijn, maar dat de pauzetijden verschillen. Hij vraagt of er bij het onderzoeken van andere vliegprofielen ook gekeken kan worden om dorpen als Stiens en Britsum te ontzien bij het circuit vliegen.

De heer **Verf** vraagt of er al iets bekend is over de Frisian Flag. Hij merkt op dat er een Marsumer de vliegers wil uitnodigen om in Marsum langs te komen om de andere kant te beleven. Hij vraagt de heer **van Deventer** na afloop van de vergadering hierover met de inwoner van gedachten te wisselen.

De heer **van Deventer** geeft aan dat het circuit vliegen een van de manieren is om te landen en om meerdere vliegtuigen binnen korte tijd veilig aan de grond te krijgen. Dit moet dus getraind blijven worden. De route zelf wordt onderzocht door het NLR. De Frisian Flag is in het najaar van 2023, komend voorjaar worden de exacte dagen bekendgemaakt. De heer **van Deventer** is zelf al op bezoek geweest en is van plan jongere collega's mee te nemen. Maar hij hoopt ook een dag te organiseren om omwonenden op de basis ontvangen en hen het een en ander uit te leggen.

13. Lijst van aandachts- en actiepunten

Alle actiepunten zijn afgehandeld.

14. Datum volgende vergadering

De volgende vergadering van de commissie zal plaatsvinden op maandag 17 april 2023. De najaarsvergadering staat voor nu gepland op maandag 6 november 2023.

15. **Rondvraag**

—

16. **Sluiting**

De **voorzitter** dankt iedereen voor zijn aanwezigheid en sluit om 17.40 uur de vergadering.

Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden
LIJST VAN AANDACHTS- EN ACTIEPUNTEN

1.	Stuurgroep Uitvoering Motie Geluidmeetnetten a. Suggestie om metingen te doen in geïsoleerde woningen (notitie Stuurgroep- vergadering van 20 mei 2021) b. Aandacht voor niveau piekbelasting	Stuurgroep Stuurgroep	PM PM
2.	Omgevings(milieu)vergunning en Wnb-vergunning Informereren over stand van zaken herziening omgevingsvergunning en vergunning Wet Natuurbeheer	Commandant vlb Leeuwarden	61 ^e
3.	Klachtenbehandeling a. Jaarrapportage CLSK 2022 b. Vergaderstructuur; voorstel evaluatie COVM's c. Werkgroep Klachten her activeren, klachten doornemen en kwartaalrapportages bekijken	Commissie Defensie Werkgroep klachten	61 ^e 61 ^e 61 ^e
4.	GGD gezondheidsmonitor en PAMV a. Aanbevelingen gezondheidsmonitor bewaken b. Aanbevelingen voortgangsbrief PAMV bewaken	Stuurgroep Defensie	PM PM
5.	Normering Kosteneenheid/Ontwikkeling Europese norm Bespreken stand van zaken Europese besluitvorming over de nieuwe geluidbelastingnorm en het bijbehorende meet- en rekenvoorschrift.	Commissie	62 ^e
6.	Opvolging F16 door F-35 a. Grondgebonden geluid F35 b. Discussie inzake al dan niet verkleinen geluidszone (ook in relatie tot transitie van Ke naar Lden) (voorstel Verf) c. Aandacht besteden aan verschil geluidniveau F-16 en F-35 bij landing	Defensie Commissie	PM PM
7.	Procedures MQ9 Toelichten, uitleggen en bespreken van de procedures die voor de MQ9 gebruikt moeten worden (voorstel Van Deventer)	Commandant vlb Leeuwarden	61 ^e
8.	Luchtruim- en vliegprocedures Bespreken van de wijziging van de procedures en de positie van de provincie Friesland om de balans te vinden tussen stakeholders en initiatiefnemers (voorstel Van der Velde)	Defensie/provincie	61 ^e
9.	Ke/Lden Toezien op toezeggingen	Omwonenden-vertegenwoordiger	61 ^e
10.	Werkgroep Luchtkwaliteit Vertegenwoordiger vanuit Defensie aanwijzen	Commandant vlb Leeuwarden	61 ^e
11.	Evaluatie Luchthavenbesluit Opvolging zwakke punten en neutrale punten	Commissie-vertegenwoordiger	61 ^e
12.	Evaluatie COVM (landelijk) Toezien op toezeggingen en evaluatie COVM Landelijk	Defensie	61 ^e